

”כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ”

[פרשת יתרו (שיחה 7) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אמרו חז"ל: "תניא, עשר מצוות נצטוו ישראל במרה, ז' שקבלו עליהן בני נח. והוסיפו עליהן דִּינֵין (של פרשת משפטים) ושבת וכיבוד אב ואם, דכתיב 'שָׁם שָׁם לו חֶק ומשפט' (שמות טו, כה) וכתוב 'כאשר צוּךְ ה' אלהיך' (דברים ה). – ונשאל:

1. חז"ל לימדו "הוקש כבוד אב ואם לכבוד המקום" (קידושין ל:). – היאך זה?
והרי בהרבה פעמים יש לאב ואם חסרונות רבים (בין במדות ובין במעשים), וכיצד הוקש כבודם לכבוד ה'?
2. לימדונו חז"ל: "גדול כבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו. 'כבד את ה' מהונך' אם יש לך, אתה חייב. ואם לאו, אתה פטור. אבל בכבוד אב ואם... אפילו אתה מחזר על הפתחים!" (ירושלמי, פאה, א). הדברים "מרפסין איגרא". [=שוארים גגות, כלומר קשים (קידושין סג:). היינו ענין זה שכבודם של ההורים, חשוב יותר מכבוד המקום!].
3. חז"ל שבחו את עֵשָׂו הרשע על הפלגת זהירותו במצוה זו עד שעשה אפילו יותר מרשב"ג!
(בראשית רבה סה / דברים רבה א') שהרי לבש "בגדי חמודות" בעת ששרת את אביו (בראשית כז, טו) בצורה יותר מפוארת מאשר התלבש ביוצאו לשוק. – ובכן, במה אנו בני"י עדיפים ממנו?
4. מה היחס המיוחד של מצוות הנ"ל שקדמו בזמן ובמקום לשאר תרי"ג במעמד הר סיני?
5. אין מקרא יוצא מידי פשוטו. המשך הפסוק הנ"ל "וְשָׁם נִיסָהוּ". – מה יש לנסות את ישראל בעשרת המצוות הללו?

על שאלה א – כיצד הוקשו אב ואם, להקב"ה?

ונראה לומר שהבסיס הרעיוני למצוה זו היא שאנו מְכוּוֹנִים לכַבֵּד את הַנִּיצוּץ האלוהי הנמצא באב ואם הגשמיים (אריז"ל, "שער המצוות", פרשת קדושים). חז"ל רמזו לנו סוד עמוק זה כאשר רבי יוסי (שהיה עורר) קם מיד ששמע פסיעותיה של אמו המתקרבת, ואמר "איקום מקמי שכינתא דקאתיא" (קידושין לא:). פירוש לדבריו, המעלה שיש להורים היא – ביצירתיות שהוענקה להם, שה' נתן להם היכולת להעביר חיות לדור הבא, להושיט הלאה את הנצח. ולא די בכך, אלא יש בסמכותם להעביר את המָסָר של תפארת העבר. הבן או הבת לא נולדו לתוך חלל ריק כאילו העולם מתחיל רק מן רגע לידתם. אנו חוליות תוך שרשרת ארוכה ומכובדת של המסורת. ההורים זכו להשתתף עם הקב"ה בהעברת התורה והיהדות מדור לדור. [אם כן הניצוץ האלוהי מתבטא, [א] ביצירת חיים! שזה ודאי כח אלוהי בלעדי, [ב] העברת חכמת התורה שהיא יסוד וכינון כל מלכות ה' בעולם].

לכן זה לא מעלה ולא מוריד אם ההורים הם "אנשים חשובים" או לא. כך כותב ה"חיי אדם" (כלל סז, סעיף א) "שידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ, אף שבעיני שאר בני אדם אינם חשובים כלל, וזהו עיקר הכבוד!". ובאמת מקרא מסייעו. "ארור מְקַלָּה אביו ואמו" (דברים כז, טו) - כלומר, הם קלים בעיניו. ולכן המעלים עין מהזיק האלוהי שיש באב ואם, הרי הוא ראוי להוקעה.

עוד יש במצוה זאת משום חינוך לענוה. יש לדעת שהאדם בא מן האפס והיה זמן שלא היה קיים כלל, אילולא הוריו. ידע האדם שמציאותו חולפת ופעולותיו הן ארעיות.

על שאלה ב – הכיצד חובת כיבוד הורים, יותר מכבוד שמיים?

יש להעדיף גילוי שכינה דוקא בהתגלותה בדברים המוחשיים. כי חז"ל אמרו *גדולה הכנסת אורחים מן הקבלת פני שכינה" (שבת קכז) וביאר מהר"ל: "כי הקבלת פני שכינה, אין (האדם) רואה השכינה בעצמו, כי לא יראני האדם וחי, ואין דבר זה כמו הכנסת אורחים... ונראה אליו פנים חדשות, והוא מתחבר לגמרי אל צלם אלהים". ("נתיבות עולם", גמ"ח פ"ד). לכן נ"ל שגם בכבוד אב ואם ישנה העדפה על כבודו של ה', כי המושג של כבוד הבורא נהיה אז מוחשי. נעיין בילקוט שמעוני שמות פרק יח, רמז ר"ע – "ויבא אהרן וכל זקני ישראל" מה ת"ל "לפני האלהים" אלא מלמד שכל המקביל פני חברו, כמקביל פני שכינה"!]

על שאלה ג – במה אנו עדיפים עם כיבוד הורים שעשה עֵשָׂו?

כעת יאיר לנו אור גדול במה אנו עדיפים מן עשו שגם כבד את אביו. כי הוא עשה רק מחמת "הכרת טובה", כי ההורים ספקו לו טובות מסוימות והועילו לו. אבל חסרה לו ההבנה הרוחנית, ההכרה שעולמנו התחיל מנקודת האפס ושיש הממציא הנצחי, והוא השי"ת, אשר השכין כבודו באב ואם.

על שאלה ד – מדוע קדמה מצוה זו למתן תורה?

כבר הזכרנו בשיחה הקודמת ש-7 מצוות בני נח הן **במערכת הטבעית**, והן מושכלות לכל שכל (בהשוואה לתרי"ג שהן **מעל לטבע וע"פ סוד**. עיין מהר"ל, "תפארת ישראל", פרקים י"א, י"ג).

- ה' הכין **7 מצוות בני נח** כתשתית ויסוד לפני שהעניק לנו בהר סיני את המצוות שהן על-טבעיות.
- מצַוַת **שבת** באה ללמד שהעולם הוא מחודש, ונברא אחרי שלא היה. גם זה משמש מבוא לפריסת המצוות העל-טבעיות.
- וכן ה' הוסיף להם "**דינים**", כלומר מערכת משפטית ממונית כדי לסדר סדרי-הציבור, שלא יהיו מריבות בין אדם לחברו בעניני ממון. זה שייך ל"דרך ארץ קדמה לתורה".

על שאלה ה – מהו הניסיון במצוות שקיבלו במרה? ("ושם ניסהו")

ע"י ההסבר לשאלה הרביעית, נבין דברי פירוש רבנו ספורנו (על שמות טו, כה) "ושם ניסהו – אם יקבל החוק והמשפט אשר שם לו". - כלומר ע"י עשרת המצוות הנ"ל ייבחן אם בניי מסוגלים לשאר תרי"ג המצוות שמתחילים לפרט אותם בפרשת יתרו.